

SPEKTR 18

© NAKLADA SLAP

Izdavač

»NAKLADA SLAP«

Dr. Franje Tuđmana 33, 10450 Jastrebarsko
www.nakladaslap.com

Direktor

Biserka Matešić

Glavni urednici

Biserka Matešić
dr. sc. Krunoslav Matešić

Lektor

Tanja Diklić

Recenzenti

izv. prof. dr. sc. Mirjana Borucinsky
izv. prof. dr. sc. Sandra Mardešić
izv. prof. dr. sc. Sandra Tominac Coslovich

© NAKLADA SLAP

Helga Begonja
Jana Kegalj

**IMIDŽ I STATUS
PREVODITELJA U HRVATSKOJ**

© NAKLADA SLAP

NAKLADA SLAP

Bilješka o autoricama

Helga Begonja (Zadar, 1974.) diplomirala je engleski jezik i književnost i njemački jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zadru. 2007. godine na Goethe Institutu u Zagrebu završila je trogodišnji dopisni studij metodičkog stručnog usavršavanja *Fernstudienbriefe* (nositelji Goethe Institut i Sveučilište u Kasselu). 2016. godine završila je Poslijediplomski doktorski studij Lingvistika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Koordinatorica je u međunarodnoj translatoškoj CEEPUS mreži *Transkulturelle Kommunikation und Translation*.

Jana Kegalj (Rijeka, 1978.) diplomirala je hrvatski jezik i književnost i engleski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Stekla je titulu sveučilišne specijalistice prevoditeljice za engleski jezik na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je i doktorirala 2023. godine na temu iz znanosti o prevođenju. Osim iz znanstvene perspektive, prevoditeljstvom se bavi i praktično, kao pisana prevoditeljica i sudska tumačica.

Copyright © 2024. Naklada Slap

Sva prava pridržana.

Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati ni prenositi ni u kakvom obliku niti ikakvim sredstvima, elektroničkim ili mehaničkim, fotokopiranjem, snimanjem ili umnožavanjem u bilo kojem informatičkom sustavu za pohranjivanje i korištenje bez prethodne suglasnosti vlasnika prava.

Fotografija na naslovnici: © Jana Kegalj uz upotrebu AI

Ilustracije na počecima poglavlja: © istockphoto.com/Qvasimodo

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001226007.

ISBN 978-953-191-998-2

Likovno i grafičko oblikovanje: Naklada Slap, travanj, 2024.

SADRŽAJ

Predgovor

9

1.	O TUMAČENJU I PREVOĐENJU U KRATKOM POVIJESNOM PREGLEDU	13
1.1.	Povijest tumačenja	14
1.2.	Povijest prevođenja	17
1.2.1.	<i>Prevođenje u starom vijeku</i>	17
1.2.2.	<i>Prevođenje u srednjem vijeku</i>	18
1.2.3.	<i>Prevođenje u renesansi i reformaciji</i>	19
1.2.4.	<i>Prevođenje u prosvjetiteljstvu</i>	21
1.2.5.	<i>Prevođenje u romantizmu</i>	22
1.2.6.	<i>Prevođenje u 20. stoljeću</i>	25
2.	PODRUČJA PREVODITELJSKE PRAKSE	27
2.1.	Prevođenje stručnih tekstova	27
2.2.	Književno prevođenje	28
2.3.	Lokalizacija softvera	29
2.4.	Sudsko tumačenje	31
2.5.	Prevođenje u zajednici	32
2.6.	Konferencijsko prevođenje: konsekutivno i simultano	33
2.7.	Audiovizualno prevođenje	35
3.	PREGLED OBRAZOVNE SITUACIJE U EUROPI	37
4.	ČIMBENICI RAZVOJA PREVODITELJSTVA U SUVREMENO DOBA	41
4.1.	Proces globalizacije	41
4.2.	Integracija u okviru Europske unije	43
4.3.	Utjecaj tehnološkog razvoja na prevoditeljsku industriju	47
4.3.1.	<i>Strojno prevođenje</i>	48
4.3.2.	<i>Kritike strojnog prevođenja</i>	50

5.	PREVODITELJSKI ALATI I JEZIČNE TEHNOLOGIJE	53
5.1.	Prevoditeljski alati i jezične tehnologije u programima europskih sveučilišta	53
5.2.	Hrvatski prevoditelji i uporaba CAT alata	57
6.	OBRAZOVANJE PREVODITELJA NA VISOKIM UČILIŠTIMA	59
6.1.	Europski magisterij prevoditeljstva (EMT)	62
6.2.	Područja kompetencija EMT-a	64
6.2.1.	Područje kompetencije <i>Jezik i kultura (Transkulturalna i sociolingvistička svijest i komunikacijske vještine)</i>	64
6.2.2.	Područje kompetencije <i>Prijevod (Strateške, metodološke i tematske kompetencije)</i>	65
6.2.3.	Područje kompetencije <i>Tehnologija (Alati i aplikacije)</i>	66
6.2.4.	Područje kompetencije <i>Osobno i međuljudsko</i>	66
6.2.5.	Područje kompetencije: <i>Pružanje usluga</i>	67
6.3.	Studij EMT-a na primjeru Odjela za prevoditeljstvo Filozofskog fakulteta u Ljubljani	68
7.	STUDIJI PREVODITELJSTVA U HRVATSKOJ	73
7.1.	Filozofski fakultet u Zagrebu	74
7.1.1.	<i>Diplomski studij prevoditeljstva na Filozofskom fakultetu u Zagrebu</i>	74
7.1.2.	<i>Poslijediplomski studij prevoditeljstva na Filozofskom fakultetu u Zagrebu</i>	76
7.2.	Filozofski fakultet u Rijeci	77
7.2.1.	<i>Diplomski prevoditeljski studij na Filozofskom fakultetu u Rijeci</i>	77
7.2.2.	<i>Specijalistički poslijediplomski program prevođenja na Filozofskom fakultetu u Rijeci</i>	78
7.3.	Filozofski fakultet u Osijeku	79
7.4.	Sveučilište u Splitu	81
7.5.	Sveučilište u Zadru	82
7.6.	Osvrt na studij prevoditeljstva u Hrvatskoj	83
8.	ULOGA PREVODITELJSKIH UDRUŽENJA	89
8.1.	Prednosti članstva u prevoditeljskim udruženjima	93
8.2.	Prevoditeljska udruženja u Hrvatskoj	95
8.2.1.	<i>Društvo hrvatskih književnih prevodilaca (DHKP)</i>	95
8.2.2.	<i>Hrvatsko društvo znanstvenih i tehničkih prevoditelja (HDZTP)</i>	98
8.2.3.	<i>Društvo hrvatskih audiovizualnih prevoditelja (DHAP)</i>	100
8.2.4.	<i>Društvo sudskih tumača i prevoditelja (DSTiP)</i>	102

8.2.5.	<i>Hrvatska strukovna udruga sudskih tumača (HSUST)</i>	104
8.2.6.	<i>Udruga stalnih sudskih tumača (USST)</i>	105
8.2.7.	<i>Udruga sudskih tumača TEMPUS</i>	106
8.2.8.	<i>Udruga sudskih tumača i prevoditelja u Splitu</i>	107
8.2.9.	<i>Udruga sudskih tumača i prevoditelja u Rijeci</i>	109
8.2.10.	<i>Hrvatsko društvo konferencijskih prevoditelja (HDKP)</i>	111
8.3.	Usporedba hrvatskih i inozemnih prevoditeljskih udruženja	113

9.	O POJMOVIMA IMIDŽ I STATUS	115
9.1.	O statusu prevoditelja	118
9.2.	Prikaz provedenih istraživanja o društvenom statusu prevoditelja	120
9.2.1.	<i>Istraživanje Dam i Zethsen (2009) o statusu prevoditelja u danskim tvrtkama</i>	120
9.2.2.	<i>Istraživanja Sele-Sheffy (2016) o statusu književnih prevoditelja u Izraelu</i>	121
9.2.3.	<i>Istraživanje Choi i Lim (2002) o statusu prevoditelja i tumača u Koreji</i>	122
9.2.4.	<i>Globalno istraživanje statusa prevoditelja D. Katana (2009)</i>	123
9.2.5.	<i>Stanje istraživanja u Hrvatskoj</i>	125
9.3.	Prevođenje u Općoj klasifikaciji ekonomskih aktivnosti	127
10.	PROFESIONALIZACIJA ZANIMANJA	131
10.1.	Profesionalni prevoditelji	134
10.2.	Laici u prevoditeljskom zanimanju	139
11.	ANKETA O IMIDŽU I STATUSU PREVODITELJA	143
11.1.	Sociodemografski podaci	145
11.2.	Profesionalno iskustvo prevoditelja	147
11.3.	Mišljenje javnosti o prevoditeljskom zanimanju	161
11.4.	Imidž i status prevoditelja	174
11.5.	Rješenja	180
11.6.	Rasprava	184
12.	ZAKLJUČNO O STATUSU PREVODITELJA U HRVATSKOJ	187

Prilog Anketa o imidžu i statusu prevoditelja u Hrvatskoj**191**

Kazalo slika	203
Kazalo grafikona	203
Kazalo tablica	204
Kazalo kratica	204
Literatura	207
Kazalo pojmova	223
Ilustracije	225

© NAKLADA SLAP

PREDGOVOR

Prevođenje stoljećima prati različita područja ljudskog djelovanja i oduvijek je izazivalo oprečna mišljenja. S jedne je strane kritizirano, prezreno i podcijenjeno, kao „razvodnjeno vino“ ili „lijepa nevjernica“, dok su prevoditelji izdajnici, kao u talijanskoj izreci *traduttore – traditore*. U novije vrijeme, prijevodni se jezik smatrao devijacijom, „trećim kodom“, tzv. *translationese*. S druge se strane smatra umjetnošću kad se radi o književnom prevođenju, s prevoditeljem u aktivnoj ulozi maestra ili glavnog kuhara. Munday (2016: 129) navodi kako feminističke teorije nalaze paralelu između statusa prijevoda i statusa žena, jer se oboje smatraju inferiornima u društvu i u literaturi.

U današnje vrijeme, potreba za prevođenjem veća je nego ikada. Globalizacija i gospodarske veze među državama i nacijama proširile su područje prevođenja na znanost, tehnologiju, ekonomiju, pravo, medicinu itd. Prema podacima CSA¹ iz 2021. godine, Eurostata² i Statista³ iz 2022. godine, prevoditeljsko se tržište posljednjih godina udvostručilo, a napredak u tehnologiji doveo je do velikih promjena u obavljanju prevoditeljske djelatnosti. Bez obzira na to, uloga prevoditelja kao medijatora, interpretatora i komunikatora nije se puno promijenila. Iako se prevođenje uspoređivalo s gledanjem kroz staklo, sugerirajući kako uloga prevoditelja treba biti nevidljiva, svakodnevna praksa to itekako osporava, osobito u području književnog prevođenja. Nažalost, u javnosti se uvijek percipiraju i navode loši primjeri i greške u prevođenju što dodatno narušava imidž prevoditelja i otežava njihov status u društvu.

Čitatelji literature iz područja prevoditeljstva navikli su na teme poput povijesnog razvoja prevoditeljstva, pregleda relevantnih teorija u području prevoditeljstva ili različitih pristupa u teoriji i praksi prevođenja. O prevoditeljima se uglavnom piše u kontekstu neizmerno važne uloge koju imaju u današnjem svijetu, a to je uloga stručnjaka za višjezičnu komunikaciju u multikulturnom globalnom okruženju. Usprkos

- 1 Istraživanje *Common Sense Advisory* o jezičnom sektoru, dostupno na <https://csa-research.com/Blogs-Events/Blog/ArticleID/785/The-Language-Sector-in-Eight-Charts>. Pristupljeno 4. 8. 2022.
- 2 Istraživanje Eurostata o stanju u jezičnoj industriji, dostupno na https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2020_language_industry_survey_report.pdf. Pristupljeno 4. 8. 2022.
- 3 Izvješće agencije Statista o globalnom tržištu jezičnih usluga, dostupno na <https://www.statista.com/statistics/257656/size-of-the-global-language-services-market/#statisticContainer>. Pristupljeno 4. 8. 2022.

značaju koji kvalitetni prevoditelji imaju u suvremenom svijetu, o njihovom se imidžu i statusu u inozemnoj literaturi piše rijetko, a u Hrvatskoj ne nalazimo znanstvene radove koji se bave tom temom. Zbog toga je javnost nedovoljno upoznata sa svim zahtjevima rada u području prevoditeljstva, zanimanje nije profesionalizirano, a još se uvijek nerijetko nailazi na stav da se prevodjenjem može baviti svatko tko donekle vlada znanjem određenog stranog jezika.

Ova je knjiga, stoga, nastala iz potrebe da se osvijesti uloga i status prevodjenja i prevoditelja u hrvatskom društvu, ali i želje da se na ovaj način potaknu promjene u percepciji prevoditelja u javnosti. Prvenstveno je namijenjena prevoditeljima kako bi podigli svijest o svojem imidžu i statusu u javnosti, uočili koji su to elementi koji utječu na njihov status i uvidjeli da nisu prepušteni sami sebi. Time se mogu potencijalno osnažiti za aktivniji rad na podizanju vlastitog imidža u javnosti. Knjiga je namijenjena i onima koji žele postati prevoditelji kako bi osvijestili koje su vještine i znanja potrebni za obavljanje te djelatnosti, ali i koje odgovornosti to nosi sa sobom. Knjiga je također namijenjena svima onima koji surađuju s prevoditeljima (poduzetnicima, odvjetnicima, sucima itd.) kako bi razumjeli prevoditeljski posao i više cijenili to zanimanje. U prvom, teorijskom dijelu knjige, daje se kratak povijesni pregled razvoja prevoditeljstva i pregled područja prevoditeljske prakse unutar kojih djeluju prevoditelji u suvremenom društvu. Nakon toga se daje pregled poznatih ustanova za obrazovanje prevoditelja koje su na europskom kontinentu nastale od 30-ih i 40-ih godina 20. stoljeća naovamo. Proces globalizacije, integracija u Europskoj uniji i snažan tehnološki razvoj bitno su pridonijeli brzom i rastućem razvoju prevoditeljske industrije, pa se u knjizi pobliže predstavlja Europski magisterij prevoditeljstva (EMT) koji bi trebao omogućiti stjecanje potrebnih znanja i kompetencija budućih prevoditelja. Daje se i kritički osvrt na obrazovne programe prevoditeljstva na hrvatskim sveučilištima. Zbog iznimno važne uloge koju u profesionalizaciji prevoditeljskog zanimanja mogu imati prevoditeljske udruge, daje se pregled ciljeva i aktivnosti prevoditeljskih udruženja u Hrvatskoj, kao i usporedba s udrugama sličnih profila u svijetu. Uz poglavlje o pojmovima imidž i status, u knjizi se prikazuju i neka od provedenih istraživanja statusa prevoditelja u svijetu koji omogućavaju usporedbu sa stanjem u Hrvatskoj. Osvjetljava se tema profesionalizacije zanimanja i naglašava se problem sveprisutnih laika u svijetu prevodjenja.

Drugi dio knjige donosi rezultate prvog istraživanja provedenoga među prevoditeljima u Hrvatskoj u kojem se ogleda trenutna situacija u prevoditeljstvu. Kvalitativna i kvantitativna obrada odgovora 241 prevoditelja diljem Hrvatske koji su u cijelosti ispunili anketni obrazac (u anketi ih je sudjelovalo daleko više), daje zanimljive uvide u brojna pitanja koja su ponuđena u okviru pet tematskih skupina: Sociodemografski podaci; Profesionalno iskustvo prevoditelja; Mišljenje javnosti o prevoditeljskom zanimanju; Imidž i status prevoditelja i moguća Rješenja.

Naša velika zahvala ide uglednim znanstvenicama i sveučilišnim profesoricama, recenzenticama ove knjige, izv. prof. dr. Mirjani Borucinsky, izv. prof. dr. Sandri Tominač Coslovich i izv. prof. dr. Sandri Mardešić koje su kritičkim primjedbama i uputama pridonijele kvaliteti ove publikacije. Zahvaljujemo i svim prevoditeljima koji su pokazali volju i motiviranost za sudjelovanje u anketi i svojim odgovorima pomogli u stvaranju aktualne slike zanimanja u Hrvatskoj.

Našoj izdavačkoj kući, a osobito gđi Biserki Matešić, zahvaljujemo na podršci i iskazanom interesu za temu, kao i na svesrdnom zalaganju da naš rukopis ugleda svjetlo dana.

Prezentirana knjiga neka bude poticaj i motivacija znanstvenicima, studentima i prevoditeljima za sustavno bavljenje prevoditeljstvom i izučavanje i promicanje statusa prevoditeljskog zanimanja u hrvatskom društvu.

Zadar/Rijeka, veljača 2024.

Autorice

